

sam, ac fuit in Christo.—Dices: ergo non satis dissolvit argumentum D. Th., nam licet verum sit gratiam puri hominis non posse pervenire ad eam dignitatem, quam in esse gratiae habere dicitur gratia Christi per conjunctionem ad gratiam unionis, videtur tamen argumentum probare, quod pervenire possit ad aequalem perfectionem in intensione, et gradibus qualitatis, quia haec quantitas in utraque gratia ejusdem rationis est. Respondet argumentum concludere, non implicare contradictionem, ut possit dari gratia in puro homine, tam intensa in gradibus qualitatis, quam est gratia Christi; nihilominus tamen certum est fieri non posse secundum legem Dei ordinariam, ut aliquis crescendo in gratia perveniat ad intensionem gratiae Christi, quia facultas, auxilia et periodus viæ, et alia necessaria ad augmentum gratiae, ita sunt concessa et commensurata hominibus et Angelis, ut nullus possit, neque unquam potuerit tam excelsum terminum gratiae attingere. Quia vero haec excellentia concessa est Christo propter unionem ad Verbum, et quia est universale principium gratiae, ideo D. Thom. rationem hanc, ut primariam, et aliarum fundamentum tetigit, quam hoc loco amplius non explicuit, quia sequenti articulo ostensurus erat, mensuram gratiae ex ordine divinae sapientiae sumendam esse. Sed de hoc argumento et de errore Begardorum et Beguinarum, qui in eo tangitur, in 2. 2, q. 24, ex professo disputatur.

ARTICULUS XII.

Utrum gratia Christi potuerit augeri?

1. *Ad duodecimum sic proceditur.* Videtur quod gratia Christi potuerit augeri. Omnis enim finito potest fieri additio. Sed gratia Christi fuit finita, ut dictum est². Ergo potuit augeri.

2. *Præterea, augmentum gratiae fit per virtutem divinam,* secundum illud, 2 ad Cor. 9: Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis. Sed virtus divina, cum sit infinita, nullo termino coarctatur. Ergo videtur quod gratia Christi potuerit esse maior.

¹ 1, d. 35, q. 5, art. 1, q. 4, et d. 17, q. 2, art. 4, ad 3, et 3, d. 13, q. 1, art. 2, q. 3, et d. 18, art. 5, corp. Et Isai. 1, lect. 2, prin.

² Art. præc.

Ad primum ergo dicendum, quod si loqua-

3. *Præterea, Luc. 2, dicitur quod puer Jesus proficiebat sapientia, et aetate, et gratia, apud Deum et homines.* Ergo gratia Christi potuit augeri.

Sed contra est quod dicitur Joan. 1: Videlicet eum quasi Unigenitum a Patre, plenum gratiae et veritatis. Sed nihil potest esse aut intelligi majus quam quod aliquis sit Unigenitus a Patre; ergo etiam non potest esse vel intelligi major gratia, quam illa, qua Christus fuit plenus.

Respondeo dicendum, quod aliquam formam non posse augeri, contingit dupliciter. Uno modo, ex parte ipsius subjecti; alio modo, ex parte ipsius formæ. Ex parte quidem subjecti, quando subjectum attingit ad ultimum gradum in participatione illius formæ secundum suum modum, sicut si dicatur, quod aer non potest crescere in caliditate, quando pertinet ad ultimum gradum caloris, qui potest salvare in natura aeris, licet possit esse major calor in rerum natura, qui est calor ignis. Ex parte autem formæ excluditur possiblitas augmenti, quando aliquod subjectum attingit ad ultimam perfectionem, quam potest talis forma habere in natura; sicut si dicamus quod calor ignis non potest augeri, quia non potest esse perfectior gradus caloris, quam ille ad quem pertinet ignis. Sicut autem aliarum formarum est ex divina sapientia determinata propria mensura, ita et gratiae; secundum illud Sapient. 11: *Omnia in numero, et pondere, et mensura dispositi.* Mensura autem unicuique formæ præfigitur per comparationem ad suum finem, sicut non est major gravitas quam gravitas terræ, quia non potest esse inferior locus loco terræ. Finis autem gratiae est unio creaturæ rationalis ad Deum; non potest autem esse nec intelligi major unio creaturæ rationalis ad Deum, quam quæ est in persona; et ideo gratia Christi pertinet ad summam mensuram gratiae. Sic igitur manifestum est, quod gratia Christi non potest augeri ex parte ipsius gratiae. Sed nec etiam ex parte subjecti, quia Christus, secundum quod homo, a primo instanti sue conceptionis fuit verus et plenus comprehensor. Unde in eo non potuit esse gratiae augmentum, sicut nec in aliis beatis, quorum gratia augeri non potest, eo quod sunt in termino. Hominum vero, qui sunt pure viatores, gratia potest augeri, et ex parte formæ, quia non attingunt summum gratiae gradum; et ex parte subjecti, quia nondum pervenerunt ad terminum.

mur de quantitatibus mathematicis, cuilibet finitæ quantitatibus potest fieri additio; quia ex parte quantitatibus finitæ non est aliquid quod repugnet additioni. Si vero loquamur de quantitate naturali, sic potest esse repugnantia ex parte formæ, cui debetur determinata quantitas, sicut et alia accidentia determinata. Unde Philosophus dicit in secundo de Anima¹, quod omnium natura constantium est terminus et ratio magnitudinis et augmenti. Et inde est quod quantitatibus totius cœli non potest fieri additio. Multo igitur magis in ipsis formis consideratur aliquis terminus, ultra quem non progrediuntur. Et propter hoc non oportet quod gratiae Christi possit fieri additio, quoniam sit finita secundum sui essentiam.

Ad secundum dicendum, quod virtus divina, licet possit facere aliquid majus et melius quam sit habitualis gratia Christi, non tamen posset facere quod ordinaretur ad aliquid majus, quam sit unio personalis ad Filium Unigenitum a Patre. Cui unioni sufficienter correspondet talis mensura gratiae, secundum definitionem divinæ sapientie.

Ad tertium dicendum, quod in sapientia et gratia aliquis potest proficere dupliciter. Uno modo, secundum ipsos habitus sapientie et gratiae augmentatos; et sic Christus in eis non proficiebat. Alio modo, secundum effectus, in quantum, scilicet, aliquis sapientiora et virtuosiora opera facit. Et sic Christus proficiebat sapientia et gratia, sicut et aetate; quia secundum processum aetatis perfectiora opera faciebat, ut se verum hominem demonstraret, et in his quæ sunt ad Deum, et in his quæ sunt ad homines.

COMMENTARIUS.

1. *Titulus articuli.*—Titulus hujus articuli intelligendus est de potentia ordinaria, seu stante ordine a divina sapientia præfixo, ut ex corpore articuli non obscure colligitur.

2. Respondet igitur in dicto sensu, gratiam neque ex parte sua, neque ex parte suscipiens augeri posse. Ratio prioris partis est, quia illa gratia in Christo fuit ad unionem ordinata; sed illa unio est summa, quæ potest esse in creatura; ergo et gratia illa habuit in Christo summum gradum, quem habere potest secundum divinæ sapientie mensuram et legem. Dicitur autem gratia ordinari ad unionem, non ut dispositio antecedens, sed

¹ Text. 41, tom. 5.

ut ornementum consequens, et facultas operandi, ut supra dictum est, et artic. etiam sequenti D. Thom. dicit, Ratio posterioris partis est, quia Christus a principio fuit beatus; gratia autem beati propter statum suscipiens augeri non potest, de qua ratione infra quæst. 10 et 11.

3. *Primum argumentum.*—Primum argumentum est: omni finito potest fieri additio; gratia Christi est finita; ergo. Respondet, si in gratia finita consideretur quantitas ejus veluti mathematice, sic posse ei fieri additionem; si vero consideretur ut est veluti naturalis quantitas, sic non posse fieri additionem illi, quia formæ sibi determinant certos terminos, ultra quos non progrediuntur. Potuisse quidem D. Thomas clarius dicere, argumentum concludere, posse illi gratiae fieri additionem in gradibus intensionis de potentia absoluta, non tamen de ordinaria; hoc tamen ipsum significavit illis verbis, ut utriusque partis rationem attingeret; ideo enim gratia illa de potentia absoluta posset augeri seu intendi, quia nullam involvit repugnantiam aut contradictionem, magis quam quod finita quantitas, secundum se et mathematice considerata, augeatur; tamen, quia ex ordinatione divina, gratia illa quasi coaptata est gratiae unionis, et non potest ad altiore finem ordinari, ad illum vero sufficit quantitas gratiae, quæ ex dispositione divinæ sapientie Christo data est, ut in solutione ad secundum, aperte dicit D. Thomas, ideo sub hac consideratione haec gratia habet rationem connaturalis formæ, et ideo augeri non potest secundum potentiam ordinariam, ut dictum est.

4. In solutione ad 3 (nam de secundo jam satis dictum est), explicat D. Thomas locum illum Luc. 2: *Puer autem crescebat sapientia, aetate, et gratia,* et exponit intelligentem esse, non de augmento ipsius gratiae in se, sed in ostensione et manifestatione sua, quæ est communis Patrum expositione. Greg. Naz., orat. 20 in laudem Basilii, n. 63, quem locum citavit Euthy., Luc. 2, et D. Thomas ibi, in Catena; Canus vero, lib. 12 de Locis, cap. 14, quia fortasse locum non invenit, existimat, falso allegari. Eamdem expositionem habet idem Nazianz., orat. 51; Athan., orat. 4 contra Arium; Cyril., 1 in Joan., capit. 17, et lib. 2, c. 72, et lib. 10 Thes., cap. 7; Hieron., in id Isai. 7: *Ut sciat reprobare malum,* et in id Jerem. 31: *Femina circumdabit vi- rum;* Bernard., hom. 2 in Missus est; Bed.,

hom. 1 in Dominicam primam post Epiphaniam, circa fin., tom. 7; Hugo de S. Victor., lib. de Incarnat. Verb., c. 6; Damasc., lib. 3 de Fide, c. 22, ubi aliam refert expositionem, scilicet, ut Christus dicatur crescere in gratia in suis membris, quæ, ut per se constat, literalem sensum non continet.

5. *Objectio.* — *Solutio.* — Sed de priori dubitari potest, quia ita dicitur de Christo crevisse in gratia sicut in etate; sed in etate non solum ostendit augmentum, sed vere comparavit illud; ergo et in gratia; unde et ibidem dicitur crevisse coram Deo et hominibus. Respondetur: ideo D. Thomas hic non solum dixit crevisse, ostendendo gratiam suam, sed crevisse in effectibus, faciendo excellentiora opera ipsius gratiæ, et hoc modo revera crescebat, quia re ipsa efficiebat opera gratiæ excellentiora, per quæ licet ipse non fieret sanctior aut justior, nec plus aliquid mereretur, propter infinitam dignitatem personæ suæ, et quia a principio habuit gratiam consummatam, nihilominus illa opera de se erant sufficientia ad augendam gratiam, quatenus novum meritum continebant.

ARTICULUS XIII.

Qualiter gratia Christi habitualis se habeat ad unionem¹.

1. *Ad tertium decimum sic proceditur.* Videlur quod gratia habitualis in Christo non subsequatur unionem. *Idem enim non sequitur ad seipsum.* Sed hæc gratia habitualis videtur eadem esse cum gratia unionis; dicit enim Augustinus in libris de Prædestin. Sanctorum²: Ea gratia fit ab initio fidei sua homo qui cumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus. Quorum duorum primum pertinet ad gratiam habitualem; secundum ad gratiam unionis. Ergo videtur quod gratia habitualis non subsequatur unionem.

2. *Præterea, dispositio præcedit perfectionem tempore, vel saltem intellectu.* Sed gratia habitualis videtur esse sicut quædam dispositio humanæ naturæ ad unionem personalem. Ergo videtur quod gratia habitualis non subsequatur unionem, sed magis præcedat.

¹ 3, d. 43, q. 3, art. 2, q. 3, et opusc. 2, c. 23, et opusc. 60, c. 3, col. 2.

² C. 43, ante med.

3. *Præterea, commune est prius proprio.* Sed gratia habitualis est communis Christo, et aliis hominibus; gratia autem unionis est propria Christo. Ergo prior est secundum intellectum scilicet, ut Christus dicatur crescere in gratia in suis membris, quæ, ut per se constat, literalem sensum non continet.

Sed contra est, quod dicitur Isai. 42: Ecce servus meus, suscipiam eum; et posteā sequitur: Dedi Spiritum meum super eum; quod quidem pertinet ad donum gratiæ habitualis. Unde relinquitur, quod susceptio naturæ humanae in unitatem personæ præcedat gratiam habitualis in Christo.

Respondeo dicendum, quod unio humanæ naturæ ad divinam personam (quam supra¹ diximus esse ipsam gratiam unionis) præcedit gratiam habitualis in Christo, non ordine temporis, sed naturæ et intellectus.

Et hoc triplici ratione: primo quidem secundum ordinem principiorum utriusque. Principium enim unionis est persona Filii assumens humanam naturam, quæ secundum hoc dicitur missa esse in mundum, quod humanam naturam assumpsit. Principium autem gratiæ habitualis, quæ cum charitate datur, est Spiritus Sanctus, qui secundum hoc dicitur mitti, quod per charitatem mentem inhabitat. Missio autem Filii, secundum ordinem naturæ, prior est missione Spiritus Sancti, sicut ordine naturæ Spiritus Sanctus procedit a Filio, et a sapientia dilectio. Unde et unio personalis, secundum quam intelligitur missio Filii, est prior, ordine naturæ, habituali gratia, secundum quam intelligitur missio Spiritus Sancti. Secundo, accipitur ratio hujus ordinis ex habitudine gratiæ ad suam causam. Gratia enim causatur in homine ex præsentia divinitatis, sicut lumen in aere ex præsentia solis; unde dicitur Ezech. 43: Gloria Dei Israel ingrediebatur per viam orientalem, et terra splendebat a maiestate ejus. Præsentia autem Dei in Christo intelligitur secundum unionem humanæ naturæ ad divinam personam; unde gratia habitualis Christi intelligitur ut consequens hanc unionem, sicut splendor solem.

Tertio, ratio hujus ordinis sumi potest ex fine gratiæ; ordinatur enim ad bene agendum. Actiones autem sunt suppositorum et individuorum. Unde actio, et per consequens gratia ad ipsam ordinans, præsupponit hypostasim operantem. Hypostasis autem non præsupponitur in humana natura ante unionem, ut

¹ Q. 2, art. 10, et quæst. 6, art. 6.

ex supra dictis patet¹. Et ideo gratia unionis secundum intellectum præcedit gratiam habitualis.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus² ibi gratiam nominat gratutam Dei voluntatem, gratis beneficia largientem. Et propter hoc eadem gratia dicit hominem quemcunque fieri Christianum, qua gratia factus est homo Christus, quia utrumque gratuita Dei voluntate absque meritis factum est.

Ad secundum dicendum, quod, sicut dispositio in via generationis præcedit perfectionem, ad quam disponit in his quæ successive perficiuntur, ita naturaliter perfectionem sequitur, quam aliquis jam consecutus est; sicut calor, qui fuit dispositio ad formam ignis, est effactus profluens a forma ignis jam præexistentis. Humana autem natura in Christo unita est personæ Verbi a principio, absque successione. Unde gratia habitualis non intelligitur ut præcedens unionem, sed ut consequens eam, sicut quædam proprietas naturalis. Unde et Augustinus dicit in Enchiridio³, quod gratia est quodammodo Christo homini naturalis.

Ad tertium dicendum, quod commune est prius proprio, si utrumque sit unius generis. Sed in his quæ sunt diversorum generum, nihil prohibet proprium esse prius communi. Gratia autem unionis non est in genere gratiæ habitualis; sed est supra omne genus, sicut et ipsa divina persona.

Unde hoc proprium nihil prohibet esse prius communi, quia non se habet per additionem ad commune, sed potius est principium et origo ejus, quod est commune.

Littera D. Thomæ clara est, res vero ipsa jam est in superioribus explicata.

DISPUTATIO XXII,

In duas sections distributa.

DE PERFECTIONE HABITUALIS GRATIÆ CHRISTI.

Hic non est sermo de perfectione essentiali, seu specifica, de hac enim satis in superioribus diximus, disput. 18; agitur ergo in præsenti de perfectione accidentalis, et præsertim de ea quæ est per modum intensionis, nam de extensione hujus gratiæ multa etiam tractata sunt, et alia dicenda sunt in quæstione se-

¹ Q. 4, art. 2.

² Loco cit. in argum.

³ C. 40, tom. 3.